

SOUVISLOST RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ S POHLAVÍM A VĚKEM ¹

TEORETICKÉ UKOTVENÍ

Za rizikové chování můžeme považovat jakékoli chování, které zapříčiňuje prokazatelný nárůst zdravotních, sociálních, psychologických, vývojových a dalších rizik pro jedince, pro jeho okolí nebo společnost (Dolejš, 2010). Rizikové chování může ohrozit plnění očekávaných sociálních rolí a vývojových úkolů nebo získávání základních dovedností. Toto chování je vždy spojeno s většími či menšími negativními důsledky (Miovský et al., 2012).

Jak uvádí Jessor (1991), na výskyt rizikového chování mají vliv jak rizikové, tak protektivní faktory. Rizikovými mohou být například osobnostní rysy, a to zejména impulzivita, úzkost či agresivita, které jsou s rizikovým chováním v těsném vztahu. Na rizikové aktivity působí rovněž biologické faktory, jako je například pohlaví nebo hormonální systém. Nemalou roli hraje také sociální prostředí a výchova jedince (Dolejš & Skopal, 2015). Mezi protektivní faktory rizikového chování patří například vyšší inteligence jedince, sebedůvěra a dobrá komunikace v rodině (Dolejš & Orel, 2017).

Jedním z nejvýznamějších faktorů ovlivňujících rizikové chování je právě pohlaví. Muži se rizikového chování dopouštějí výrazně častěji než ženy. Odborné prameny uvádí poměr okolo 10:1 (Vágnerová, 2004). Důvod je spatřován například ve větším významu agresivního a sociálně dravého jednání pro dosažení seberealizace v případě mužů, zatímco pro ženy jsou účelné jiné vzorce chování. Další důvod pro větší tendenci k agresivitě a rizikovému chování u mužů je pohlavní hormon testosteron. Pro vznik a rozvoj tohoto chování je podle některých autorů důležitým faktorem také věk, přičemž u mladších jedinců se rizikové chování vyskytuje častěji (Čermák, 1999).

LINEÁRNÍ REGRESE

Hypotézy týkající se pohlaví a věku jsme se rozhodli v této studii ověřit. K analýze dat jsme využili lineární regresi, což je statistický model, který popisuje chování závislé

¹ Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=356>.

proměnné pomocí skupiny kategoriálních či spojitých regresorů. Pracovali jsme s jednou závislou proměnnou, kterou je skóre z testu rizikového chování. Provedli jsme vícenásobnou lineární regresi se dvěma regresory – pohlaví a věk.

Data byla získána z projektu Test rizikového chování, který vznikl v rámci předmětu Psychometrika 1, autora Martina Vencela (2016).² Zjistili jsme, že náš model je schopen vysvětlit 31 % rozptylu závislé proměnné. Můžeme tedy říct, že pohlaví a věk jsou schopny předpovědět 31 % rozmanitosti rizikového chování. Provedli jsme také test statistické významnosti, který ukázal, že se jedná o statisticky významné množství vysvětleného rozptylu. V Tabulce 1 uvádíme hodnotu koeficientu determinance a test statistické významnosti F (test podmodelu) s jeho p hodnotou.

Tabulka 1: Koeficient determinace a test podmodelu

Model	Koeficient determinance	Testová statistika F	P-hodnota
	0,31	15,17	< 0,001

P- hodnoty menší než stanovená hladina významnosti 0,05 jsou vyznačeny červeně.

Dále jsme zjišťovali, zda jednotlivé regresory vložené do modelu přináší statisticky významné zpřesnění jeho predikční schopnosti. Ukázalo se, že regresor pohlaví toto zpřesnění přináší, zatímco u regresoru věk tomu tak není. V Tabulce 2 uvádíme test statistické významnosti F s jeho p-hodnotou a míru účinku.

Tabulka 2: Test statistické významnosti a míra účinku

Regresor	SS	F	P-hodnota	Míra účinku (Parciální eta ²)
Pohlaví	57,90	30,21	< 0,001	0,099
Věk	0,79	0,41	0,52	0,001

P- hodnoty menší než stanovená hladina významnosti 0,05 jsou vyznačeny červeně

² Data a další informace o této zprávě jsou dostupné na adrese <https://dostal.vyzkum-psychologie.cz/stat4?i=356>.

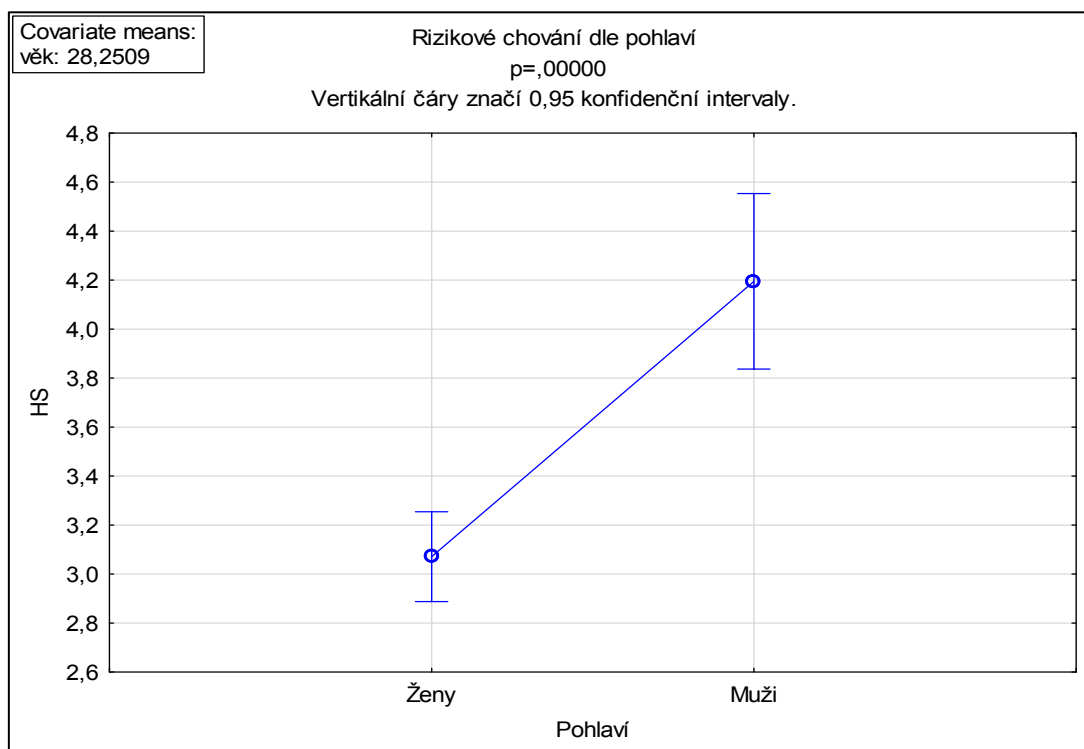
Poslední prezentované výsledky ukazují podrobnější informace ohledně toho, jak regresory ovlivňují naši nezávislou proměnnou. Podle hodnot nestandardizovaného regresního koeficientu můžeme zjistit, jak se změní závislá proměnná, pokud regresor vzroste o jednu jednotku. V našem případě se ukázalo, že pokud je člověk starší o jeden rok, klesne skóre v testu rizikového chování o 0,01 bodu a že ženy získávají průměrně o 1,12 bodu méně než muži. To se může zdát jako malý rozdíl, ale je třeba podotknout, že maximální dosažitelné skóre v testu rizikového chování je 6 bodů.

Tabulka 3: Vztah rizikového chování s věkem a pohlavím

Regresor	Regresní koeficient nestandardizovaný	Waldova statistika T	P-hodnota	Regresní koeficient standardizovaný
Věk	-0,01	-0,64	0,52	-0,04
Ženy	-1,12	-5,50	< 0,001	-0,31
Muži	0,00			

P- hodnoty menší než stanovená hladina významnosti 0,05 jsou vyznačeny červeně

Souhrnné výsledky prezentuje Tabulka 3. Rozdíly mezi muži a ženami v rizikovém chování budeme demonstrovat pomocí Grafu 1, kde vertikální čáry ukazují 95% konfidenční intervaly.

ZÁVĚR

Rizikové chování může ohrozit plnění očekávaných sociálních rolí a vývojových úkolů nebo získávání základních dovedností. Je vždy spojeno s většími či menšími negativními důsledky. Na výskyt rizikového chování mají vliv jak rizikové, tak protektivní faktory.

Výzkumy implikují, že jedním z nejvýznamějších biologických faktorů, který má vliv na rizikové chování, je pohlaví, přičemž muži se rizikového chování dopouštějí výrazně častěji než ženy. Pro vznik a rozvoj rizikového chování je podle některých autorů také věk, přičemž u mladších jedinců se rizikové chování vyskytuje častěji.

Hypotézy týkající se pohlaví a věku jsme se rozhodli v našem výzkumu ověřit pomocí lineární regrese, což je statistický model, který popisuje chování závislé proměnné pomocí skupiny kategoriálních či spojitých regresorů. Hypotéza o souvislosti rizikového chování s pohlavím byla v našem výzkumném vzorku potvrzena, zatímco věk nebyl v modelu statisticky významným regresorem.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Čermák, I. (1999): Lidská agrese a její souvislosti. Žďár nad Sázavou: Fakta.

Dolejš, M. (2010). Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů. Univerzita Palackého v Olomouci, Filozofická fakulta.

Dolejš, M., & Orel, M. (2017). Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování. Univerzita Palackého v Olomouci.

Dolejš, M., & Skopal, O. (2015). Výskyt rizikového chování u adolescentů (VRCHA). Příručka pro praxi. Olomouc: Univerzita Palackého.

Jessor, R. (1991). Risk behavior in adolescence: A psychosocial framework for understanding and action. *Journal Of Adolescent Health, 12*, 597-605.

Miovský, M., Adámková, T., Barták, M., Čablová, L., & Čech, T. (2012). Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování. Praha: Univerzita Karlova v Praze & Togga.

Vágnerová, M. (2004). *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál

Vencel, M. (2016). *Test rizikového chování*. Projekt v rámci předmětu psychometrika 1.